

Nacka kommun
info@nacka.se

2023-02-09
Dnr SI 2022:8458

Uppföljningsbeslut

efter kvalitetsgranskning av
undervisningen i källkritiskt förhållningssätt
– fokus gymnasieskolan
vid Nacka gymnasium, Nacka kommun

Inledning

Skolinspektionen har med stöd i 26 kap. 19-20 § skollagen (2010:800) genomfört en tematisk kvalitetsgranskning på Nacka gymnasium avseende verksamhetens kvalitet inom undervisningen i källkritiskt förhållningssätt – fokus gymnasieskolan. Granskningen genomfördes under vårterminen 2023.

Vid granskningen identifierade Skolinspektionen tre utvecklingsområden som angetts i beslut den 29 juni 2023 [Klicka här för att ange text.](#), dnr SI 2022:8458.

Skolinspektionen har begärt att huvudmannen för Nacka gymnasium senast den 7 december ska redovisa till Skolinspektionen vilka åtgärder som vidtagits utifrån identifierade utvecklingsområden. Nacka kommun har kommit in med en sådan redovisning den 5 december.

Beslut efter uppföljning:

Undervisning för att främja elevernas förmåga att söka och värdera information samt använda digitala och andra källor

Utvecklingsområde 1:

Rektorn behöver, tillsammans med lärarna och skolbibliotekarierna, förbättra samarbetet gällande undervisningen i källkritiskt förhållningssätt.

Skolinspektionen bedömer redovisade åtgärder på följande sätt:

- Huvudmannen har påbörjat ett arbete som ligger i linje med Skolinspektionens bedömning av vad som behövs för att höja kvaliteten inom bedömningsområdet.

Utvecklingsområde 2:

Lärarna behöver förändra undervisningen i källkritiskt förhållningssätt så att eleverna får söka, värdera och granska andra typer av källor än textbaserade, så som bilder, videoklipp, ljud eller multimodala källor.

Skolinspektionen bedömer redovisade åtgärder på följande sätt:

- Huvudmannen har påbörjat ett arbete som ligger i linje med Skolinspektionens bedömning av vad som behövs för att höja kvaliteten inom bedömningsområdet.

Utvecklingsområde 3:

Lärarna behöver utveckla undervisningen genom att synliggöra behovet av att eleverna utvecklar ett källkritiskt förhållningssätt.

Skolinspektionen bedömer redovisade åtgärder på följande sätt:

- Ytterligare kvalitetshöjande åtgärder behövs.

Skolinspektionens samlade bedömning är att ytterligare åtgärder behövs för att höja kvaliteten. Skolinspektionen förutsätter att huvudmannen tar ansvar för ett fortsatt utvecklingsarbete. Skolinspektionen avslutar därmed granskningen, men kommer att fortsätta följa huvudmannen i sin samlade risk- och väsentlighetsanalys.

Bakgrund

Undervisning för att främja elevernas förmåga att söka och värdera information samt använda digitala och andra källor

Bedömningen var att ett utvecklingsarbete behövde inledas inom följande:

- Rektorn behöver, tillsammans med lärarna och skolbibliotekarierna, förbättra samarbetet gällande undervisningen i källkritiskt förhållningssätt.

Av huvudmannens redovisning framgår att rektorn i olika forum arbetat med att förbättra samarbetet mellan lärare och skolbibliotekarierna gällande undervisning för källkritiskt förhållningssätt. Exempelvis har lärarna haft kollegiala diskussioner om undervisning i källkritik och arbetslagen har planerat för undervisningen och progressionen av den under elevernas tid på gymnasiet. Lärarna har arbetat utifrån sina respektive ämnen, för att utröna hur de kan bidra till elevernas utveckling inom källkritisk förmåga. Enligt redovisningen har huvudmannen kunnat se effekter av arbetet, vilket exempelvis blir synligt i en plan för hur eleverna ska få kunskaper och färdigheter inom källkritik, i alla arbetslag på skolan. Framöver planerar huvudman och rektorn att följa upp undervisningen och samarbetet mellan personalen samt i de olika ämnena. Huvudmannen uppger även att de planerar för att bibliotekspersonalen ska hålla i kompetensutvecklande workshop om Medie- och informationskunnighet(MIK) för personalen. Däremot framgår det inte av redovisningen hur skolan arbetar för att motverka de skillnader mellan yrkes- och högskoleförberedande program.

Skolinspektionen bedömer att de redovisade åtgärderna ligger i linje med bedömningen om vad som behövs för att utveckla skolans arbete inom utvecklingsområdet. Dock vill Skolinspektionen påpeka vikten av att huvudmannen ser till att skolbibliotekarierna är delaktiga i arbetet med att utveckla undervisningen framöver samt att elever, oavsett program, får ta del av undervisning för källkritisk förmåga av hög kvalitet.

Bedömningen var vidare att ett utvecklingsarbete även behövde inledas inom följande:

- Lärarna behöver förändra undervisningen i källkritiskt förhållningssätt så att eleverna får söka, värdera och granska andra typer av källor än textbaserade, så som bilder, videoklipp, ljud eller multimodala källor.

Det framgår av huvudmannens redovisade åtgärder att rektorn, för all personal, har tydliggjort vikten av att undervisning för källkritiskt förhållningssätt ska anpassas till elevernas verklighet och innefatta olika typer av källor. Dessutom beskriver huvudmannen att ett kompetensutvecklingsarbete och arbete för att utveckla undervisningen har inletts. Det involverar bland annat frågor som rör källkritisk granskning och värdering av bildkällor, desinformation, AI och propaganda.

I huvudmannens beskrivningar framgår det dock inte hur undervisningen har utvecklats av arbetet eller hur eleverna har fått ta del av det utvecklingsarbetet som har inletts. I Skolinspektionens granskning konstaterades att undervisningen behövde utvecklas så att lärarna involverar bild-, video-, och ljudkällor för att ge eleverna möjlighet att källkritiskt granska och värdera sådana källor och rekommenderande därför skolan att utveckla undervisningen för att elevernas skulle få möta sådan undervisning.

Skolinspektionen bedömer att de redovisade åtgärderna ligger i linje med bedömningen om vad som behövs för att utveckla skolans arbete inom utvecklingsområdet. Dock vill Skolinspektionen påpeka vikten av att huvudmannen ser till att eleverna får ta del av undervisning som ger dem möjlighet att källkritiskt granska och värdera olika typer av källor.

Bedömningen var till sist att ett utvecklingsarbete behövde inledas inom följande:

- Lärarna behöver utveckla undervisningen genom att synliggöra behovet av att eleverna utvecklar ett källkritiskt förhållningssätt.

Huvudmannen beskriver att ett arbete för att utveckla undervisningen har skett enligt ovan beskrivningar och att detta har lett till att göra undervisningen angelägen och anpassad till eleverna. I redovisningen av åtgärder saknas dock beskrivningar eller exempel på hur undervisningen har förändrats för att motivera eleverna och synliggöra behovet av att de utvecklar ett källkritiskt förhållningssätt. Huvudmannen beskriver visserligen att en föreläsning som lärarna tagit del av om dagens och morgondagens informationsflöde klargjorde att källkritik är en aktuell och angelägen fråga för eleverna. Dessutom beskriver huvudmannen att de planerar en ytterligare föreläsning från extern part om källkritik. Huvudmannen planerar för att fortsätta arbetet med att utveckla undervisningen.

Det framgår dock inte av huvudmannens redovisning hur detta arbete har utvecklat ordinarie undervisning för att synliggöra behovet av att eleverna utvecklar ett källkritiskt förhållningssätt. Exempelvis framgick det av granskningen att undervisningen inte alltid motiverade eleverna samt att det fanns en risk att eleverna inte nådde djupare i sina källkritiska analyser, utan att undervisningen snarare kunde upplevas som instrumentell. Skolinspektionen rekommenderade därför att lärarna tillsammans med rektor

skulle utveckla undervisningen genom att i högre grad åskådliggöra behovet av ett källkritiskt förhållningssätt för eleverna och fördjupa arbetet med ett vetenskapligt förhållningssätt och sätta det i relation till frågor som engagerar eleverna.

Mot bakgrund av ovan bedömer Skolinspektionen att huvudmannen behöver vidta ytterligare åtgärder för att höja kvaliteten i arbetet. Då det inte framgår av redovisningen vill Skolinspektionen påpeka vikten av att huvudmannen också följer upp hur undervisningen åskådliggör behovet av ett källkritiskt förhållningssätt för eleverna, görs motiverande för eleverna och knyts an till ett vetenskapligt förhållningssätt.

På Skolinspektionens vägnar

X Maria Larsson

Beslutsfattare

Signerat av: Maria Larsson

X Arne Hellmark

Föredragande/utredare

Signerat av: Arne Hellmark

Mer information om kvalitetsgranskningen finns på Skolinspektionens hemsida: [Undervisningen i källkritiskt förhållningssätt – fokus gymnasieskolan.](#)

Bilaga 1: Bedömningsgrunder

Som underlag för bedömningarna har Skolinspektionens utredare använt sig av framtagna kvalitetskriterier, vilka är utformade i enlighet med forskning och beprövad erfarenhet.

Inom respektive område granskas följande:

Bedömningsområde 1: Samarbete för att utveckla undervisningen om källkritik

I området granskas hur lärarna utvecklar undervisningen och håller sig uppdaterade i förhållande till en föränderlig samhälls- och teknikutveckling samt till elevernas vardag. Inom detta område är även samarbetet mellan lärare och med skolbibliotekens personal en viktig del för att utveckla skolans arbete och bidra till elevernas källkritiska förhållningssätt samt ge dem möjlighet att tillägna sig konkreta metoder för till exempel informationssökning. Lärarna behöver kunskap för att kunna undervisa eleverna om var och hur de hittar tillförlitliga källor samt balanserad information genom det som kallas sökkritik och källtillit. Lärarna behöver hålla sig uppdaterade så att undervisningen även kan innehålla moment om hur teknik och algoritmer påverkar källor och handlingar samt om hur den digitala tekniken utvecklas. I detta är en viktig del även de plattformar och forum som eleverna får information från, vilket gör att lärarna behöver hålla sig uppdaterade även kring hur dessa sorterar och visar information.

Bedömningsområde 3: Källkritiken är ständigt närvarande i undervisningen och involverar olika källor och uttryckssätt

Området handlar om huruvida lärarna återkommande genomför undervisning om källkritiskt förhållningssätt i undervisningen. Forskningen visar att kombinationen av kunskapen inom ett ämne och dess vetenskapliga grund och förhållningssätt tillsammans med konkreta metoder för källkritiskt granskning och värderande är särskilt viktigt. Det är därför viktigt att lärarna kontinuerligt integrerar undervisningsmoment om kritiskt tänkande och ett källkritiskt förhållningssätt i respektive ämne.

Det är viktigt att undervisningen innehåller både teoretiska genomgångar och praktiska övningar av källkritiskt förhållningssätt och metod, och att dessa är ständigt levande/närvarande i undervisningen. Läraren behöver presentera olika källkritiska metoder som är relevanta utifrån ämnets vetenskapliga grund samt ge eleverna en möjlighet att reflektera över hur olika digitala källor och informationsflöden kan värderas utifrån olika vetenskapliga traditioner och metoder. Det är således av vikt att undervisningen involverar såväl text som bild, rörlig bild och ljud, samt de plattformar som eleverna använder sig av.

Bedömningsområde 3: Eleverna får stöttning i användningen av källkritiskt förhållningssätt

I området granskas hur lärarna ger eleverna möjlighet att omsätta, utveckla och befästa sina källkritiska förmågor och förhållningssätt. För att utveckla elevernas källkritiska förhållningssätt är det viktigt att lärarna tar ansvar för och leder eleverna genom att

medvetet skapa uppgifter med ett väl valt innehåll och med genomtänkta frågor som eleverna ska undersöka. Lärarens ledning och stöttning bör även innebära att eleverna får stöd och konstruktiv, åldersanpassad feedback för att utveckla ett källkritiskt förhållningssätt i förhållande till både digitala och tryckta källor. En annan viktig aspekt är att eleverna ges stödstrukturer, till exempel tydliga instruktioner för hur de ska arbeta eller modeller för hur saker ska presenteras, men de kan också utgöras av vägledning från läraren i konkreta situationer, exempelvis stöd i form av ändamålsenliga och genomtänkta frågor. Allteftersom kunskapen och förmågorna utvecklas över tid finns det möjlighet att minska stödstrukturernas omfattning samtidigt som uppgifterna bör stötta en progression och ge eleverna möjlighet att lära sig använda olika typer av källor samt lär sig deras styrkor och brister.

Det är viktigt att läraren utmanar eleverna att tänka utanför ramarna och ifrågasätta deras antaganden om den information de tar del av och som de undersöker samt producerar inom undervisningen. Uppgifterna bör även omfatta källkritiska tillvägagångssätt i olika typer av digitala verktyg, olika typer av källor och former av uttryck och ge eleverna möjlighet att arbeta mer fritt med undersökande uppgifter.

Bilaga 2: Författningsstöd

Gymnasieskolans syfte är enligt **skollagen** (2010:800) bland annat att ge en god grund för yrkesverksamhet och fortsatta studier samt för personlig utveckling och ett aktivt deltagande i samhällslivet. Utbildningen ska utformas så att den främjar social gemenskap och utvecklar elevernas förmåga att självständigt och tillsammans med andra tillägna sig, fördjupa och tillämpa kunskaper (15 kap. 2 § skollagen). Enligt **läroplanen** ska eleverna kunna orientera sig och agera i en komplex verklighet med stort informationsflöde, ökad digitalisering och snabb förändringstakt. Deras förmåga att finna, tillägna sig och använda ny kunskap blir därför viktig. Eleverna ska träna sig att tänka kritiskt, att granska information och förhållanden och att inse konsekvenserna av olika alternativ. På så vis närmar sig eleverna ett vetenskapligt sätt att tänka och arbeta. [...] Genom studierna ska eleverna stärka grunden för det livslånga lärandet. Förändringar i arbetslivet, digitaliseringen och den tekniska utvecklingen, internationaliseringen samt miljöfrågornas komplexitet ställer nya krav på människors kunskaper och sätt att arbeta. [...] I ett allt mer digitaliserat samhälle ska skolan också bidra till att utveckla elevernas digitala kompetens. Skolan ska bidra till att eleverna utvecklar förståelse av hur digitaliseringen påverkar individen och samhällets utveckling. Alla elever ska ges möjlighet att utveckla sin förmåga att använda digital teknik. De ska också ges möjlighet att utveckla ett kritiskt och ansvarsfullt förhållningssätt till digital teknik, för att kunna se möjligheter och förstå risker samt för att kunna värdera information (Förordning om läroplan för gymnasieskolan [SKOLFS 2011:144], Lgy 11, 1 Skolans värdegrund och uppgifter, Gymnasieskolans uppdrag).

I **läroplanen** anges vidare att det är skolans ansvar att varje elev som har slutfört ett nationellt program kan använda sina kunskaper som redskap för att bland annat kritiskt granska normer, påståenden och förhållanden, kan använda såväl digitala som andra verktyg och medier för bland annat kunskapssökande, informationsbearbetning, problemlösning och lärande, kan använda bibliotek och deras resurser samt har förutsättningar för att delta i demokratiska beslutsprocesser i samhälls- och arbetsliv och förmåga att kritiskt granska och bedöma det de ser, hör och läser för att kunna diskutera och ta ställning i olika livsfrågor och värderingsfrågor (Lgy 11, 2.1 Kunskaper, Mål). Enligt **läroplanen** ska läraren i undervisningen utnyttja de kunskaper och erfarenheter av arbets- och samhällsliv som eleverna har eller skaffar sig under utbildningens gång samt organisera och genomföra arbetet så att eleven bland annat får möjlighet att använda digitala verktyg på ett sätt som främjar kunskapsutveckling (Lgy 11, 2.1 Kunskaper, Riktlinjer). Alla som arbetar i skolan ska, i skolans arbete med normer och värden, uppmärksamma de möjligheter och risker som den ökande digitaliseringen medför (Lgy 11, 2.2 Normer och värden, Riktlinjer).

Av **skollagen** följer att det pedagogiska arbetet vid en skolenhet ska ledas och samordnas av en rektor (2 kap. 9 skollagen). Enligt **läroplanen** har rektorn ett särskilt ansvar för att utbildningen utformas så att alla elever, för att själva kunna söka och utveckla kunskaper, ges handledning och får tillgång till och förutsättningar att använda läromedel av god kvalitet samt andra lärverktyg för en tidsenlig utbildning, däribland skolbibliotek och digitala verktyg. Rektor ansvarar vidare för att lärare och annan personal får möjlighet till den kompetensutveckling som krävs för att de professionellt ska kunna utföra sina uppgifter och kontinuerligt ges möjlighet att dela med sig av sin kunskap

samt att lära av varandra för att utveckla utbildningen. Rektor har därtill ansvar för att skolbibliotekets verksamhet används som en del i undervisningen och för att stärka elevernas språkliga och digitala kompetens (Lgy 11, 2.6 Rektorns ansvar).

I **ämnesplaner** för engelska, historia, religionskunskap, samhällskunskap, svenska, svenska som andraspråk, naturkunskap, biologi, fysik och kemi anges bland annat följande avseende respektive ämnes syfte. Undervisningen i engelska ska bidra till att eleverna utvecklar förståelse av hur man söker, värderar, väljer och tillägnar sig innehåll från olika källor. I historia ska eleverna ges möjlighet att söka, granska, tolka och värdera olika typer av källor och att använda digitala verktyg för att söka information från olika medier. I religionskunskap ska ge eleverna ges möjlighet att analysera texter och begrepp, kritiskt granska källor i digital och annan form, diskutera och argumentera. I svenska och svenska som andraspråk ska undervisningen bidra till att eleverna utvecklar kunskaper om hur man söker, sammanställer och kritiskt granskar information från olika källor och ge eleverna förutsättningar att utveckla sin förmåga att orientera sig, läsa, sovra och kommunicera i en vidgad digital textvärld med interaktiva och föränderliga texter. I naturkunskap ska undervisningen syfta till att eleverna bland annat utvecklar förmåga att kritiskt värdera och ta ställning i frågor som har ett naturvetenskapligt innehåll. I biologi, fysik och kemi ska undervisningen bidra till att eleverna utvecklar förmåga att kritiskt värdera och skilja mellan påståenden som bygger på vetenskaplig respektive icke-vetenskaplig grund. I ämnesplan för samhällskunskap anges att ett komplext samhälle med stort informationsflöde och snabb förändringstakt kräver ett kritiskt förhållningssätt och eleverna ska därför ges möjlighet att utveckla ett sådant. Det omfattar förmåga att söka, strukturera och värdera information från olika källor och medier samt förmåga att dra slutsatser utifrån informationen. Eleverna ska ges förutsättningar att utveckla förmåga att söka, kritiskt granska och tolka information från olika källor samt värdera källornas relevans och trovärdighet.